

ANAYASA HUKUKU

B.6. 1924 Anayasası

Özellikler;

- 1924 Anayasası "Tabii Hak" anlayışını benimsemiştir.
- Devletin temel niteliğinin cumhuriyettir. Cumhuriyet değiştirilemez bir hüküm olarak ilk kez bu anayasada yer almıştır (104. madde).
- Anayasanın üstünlüğü ilkesini benimsemiştir. Ancak 24 Anayasasında kanunların anayasaya aykırılığını denetleyecek bir mahkeme olmadığı için anayasanın üstünlüğü ilkesini sağlayamamıştır.
- 24 Anayasası 1946 ya kadar tek partili, 1946 dan sonra ise çok partili bir dönemde geçmiştir.
- Laiklik ilkesinin ilk kez yer aldığı anayasadır.1924 yılında devletin resmi dinin İslam'dır ibaresi vardır. 1928 yılında Devletin dininin İslam olduğu ifadesi, ant metninde yer alan "vallahi" kelimesi ve Meclisin yetkileri arasında sayılan şer'i hükümlerin uygulanması kuralı kaldırılmıştır.1937 yılında Laiklik ilkesi getirilmiş ve anayasaya dâhil olmuştur (altı okla birlikte).
- Meclis yorumlarına sadece bu dönemde yer verilmiştir.
- Meclis hükümeti sistemi+ parlamenter sistem = karma hükümet sistemini benimsemiştir.
- Hükümetin kuruluşu parlamenter sisteme göredir. Buna göre Başbakan, Meclis üyeleri arasından Cumhurbaşkanınca atanır.
- Katı bir anayasadır. Anayasa değişikliği teklifi yeter sayısı 1/3 ü, Kabul yeter sayısı ise, Meclis üye tamsayısının üçte ikisidir
- Yargı kısıntılarına yer veren tek anayasadır. *Yargı kısıntısı*
- Tüzükler, Danıştay incelemesi sonucunda çıkarılır. Tüzüklerin kanuna aykırılığı iddiası TBMM tarafından çözümlenir.
- Bakan, Danıştay ve Yargıtay başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısını yargılamak için Yüce Divan kurulacağı hükme bağlanmıştır.
- Anayasa, kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar verilmesi yetkisini TBMM'ye vermiştir.
- 1937 yılında yapılan değişiklikle kamulaştırma Anayasaya girmiştir.

NOT: "Yasama Yorumu" Kanunların Anayasaya aykırılığını denetleyecek bir anayasa mahkemesinin olmaması nedeniyle anayasaya aykırı olduğu ileri sürülen normun denetiminin gündem açılarak TBMM'ce sağlanmasıdır. Sadece 1924 Anayasası döneminde uygulanmıştır. Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarından farklı olarak geçmişe etkilidir.

NOT: "Yargı kısıntısı" herhangi bir normla (kanun veya anayasa) bir işleme veya karara yargı yolu kapatılmamasına rağmen, mahkemenin önüne gelen davaya bakmaktan kaçınmasıdır. Bir tek 1924 Anayasası döneminde ortaya çıkmıştır.

"**Yasama Kısıntısı**" ise idarenin eylem veya işlemlerine veya bazı kararlara yargı yolunun kanunla veya anayasa ile TBMM'ce kapatılmasıdır.

ANAYASA HUKUKU

B.7.1961 Anayasası

1961 Anayasası, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin sonucunda ortaya çıkmış bir anayasadır. Yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi, anayasa yapmak amacıyla kurucu meclis oluşturmuştur. (Asli Kurucu iktidar ileride görülecektir)

Kurucu Meclis;

- Askeri kanat Milli Birlik Komitesinden **MBK**
- Sivil kanat Temsilciler Meclisinden oluşmaktaydı. **Temsilciler**

Temsilciler meclisi de;

- Siyasi partiler (CHP, CKMP)
- Gazeteciler
- Üniversitelerden temsilciler
- Sendikalar, Ticaret odalarının belirlediği temsilcilerden oluşuyordu.

Kurucu Meclisin Görevleri:

- Yeni Anayasa'yı hazırlamak
- Yeni bir siyasi partiler kanunu hazırlamak
- Bu yeni anayasanın halkoyuna sunulmuş kanununu yapmak
- Yeni bir seçim kanunu hazırlamak
- Yeni bir meclis oluşturulana kadar yasama görevini yapmak.

1961 anayasası yaklaşık %61 oyla kabul edildi.

Not: 1961 Anayasası "Asli Kurucu İktidarın" Anayasasıdır.

Anayasada hiçbir değişiklik yapmayan iktidara "Kurulmuş İktidar" denir. Anayasayı yapan veya değiştiren iktidara ise "Kurucu İktidar" denir. Kurucu iktidarlar da kendi içinde ikiye ayrılır. Bir ülkenin anayasasını, o anayasada belirlenmiş usullere uyararak değiştiren iktidara "Tali Kurucu İktidar", Bir ülkenin anayasasını, o anayasada belirlenmiş usullere uymayarak nü-kuk dışı yöntemlerle değiştiren iktidara ise "Asli Kurucu İktidar" denir.

ANAYASA HUKUKU

1961 Anayasasının özellikleri:

- Kazuistik bir anayasadır. Kazuistik yapılmasının sebebi 24'e tepki bir anayasa olmasıdır. 157 maddeden oluşur
- Katı bir anayasadır.
- Cumhuriyet Senatosu ve TBMM olmak üzere iki meclisten oluşur. Türk anayasacılık tarihinde kanuni esasiyle birlikte bu özelliği taşıyan iki anayasadan birisidir.
- Bu anayasa parlamenter sistemin en tipik örneklerinden biridir.
- Sosyal devlet kavramını ilk kez getirmiştir. Sosyal haklar ve ödevler, ilk defa sistematik olarak 1961 Anayasasında düzenlenmiştir
- Bu anayasa anayasanın üstünlüğünü kabul etmiş ve bu amaçla Anayasa Mahkemesi (1962) kurulmuştur. Ayrıca: Kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek için "Organ Davası" yolunu getirilmiştir. Bu davayı Kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda iptal davası açabilen kurumlar:
 - Yargıtay,
 - Danıştay,
 - Askeri Yargıtay
 - Yüksek hakimler kurulu
 - Üniversitelerdir
- *Anayasa, halkçılık, devletçilik ve inkılapçılık ilkelerine yer vermemiştir.*
- 1961 anayasasında "Çoğunlukçu değil Çoğulcu toplum yapısı" geliştirilmiştir. Sivil toplum örgütlerinin geliştirilmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda, 1924 Anayasasında hüküm bulunmamasına rağmen, 1961 Anayasası siyasi partileri siyasi demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olarak kabul etmiştir. İşçilere ve kamu görevlilerine sendika kurma hakkının tanınması, işçilere toplu sözleşme ve grev hakkının tanınması, herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma hakkının belirtilmesi, meslek kuruluşlarının, organlarını kendilerinin ve kendi üyeleri arasından seçmesinin benimsenmesi, bunların seçilmiş organlarının yargı kararına dayanmadan görevden uzaklaştırılmamaları çoğulcu toplum yapısının geliştirilmesini sağlayan diğer nükumier olarak sıralanabilir.
- TRT ve Üniversiteler gibi özerk kuruluşlar yaratılmıştır. Yerinden yönetimlerin karar organlarının seçimle geleceği ilkesini ve halkça seçilen organların bu sıfatlarını kazanıp kaybetmeleri konusundaki denetimin yargı yolu ile olacağı kuralı benimsemiştir.
- Çift Meclisli Sistem getirilmiştir: Cumhuriyet senatosu ve TBMM. Çift meclisli sistemi benimsemesinin sebebi yasaları yaparken aceleye getirmemektir.

ANAYASA HUKUKU

1961 Anayasası, temel hak ve özgürlükler;

- Ancak kanunla
- Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak
- Hakkın özü zedelenmeden sınırlanabilir.

-

- Anayasada, Milli Güvenlik Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yüksek Seçim Kurulu ilk kez anayasal kuruluş olmuş ve ayrıca bakanların da meclis dışından atanabileceği hükmü ilk kez getirmiştir.
- 61 Anayasası Asli Kurucu iktidarın anayasasıdır.
- Hukuk devleti ilkesinin gereklerini tamamıyla yerine getirmiştir.
- Anayasa ayrıca, hâkimlerin bağımsızlığını sağlamak üzere “**Yüksek Hâkimler Kurulu’nu**” getirmiştir.
- 1961 Anayasası, Sayıştay’ı, yargı bölümünde değil, yürütme içerisinde düzenlemiştir.
- İlk defa “Türk Milleti’nin egemenliğini Anayasa’nın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanacağı” yönündeki düzenleme kabul edilerek TBMM egemenliğin kullanılmasında ki tek yetkili organ olmaktan çıkarılmıştır.
- İlk defa Kuvvetler Ayrılığı Sistemi ve Parlamenter Rejim benimsenmiştir.

NOT: Yüksek seçim kurulu (1950) ve Diyanet işleri başkanlığı (1924) 1924 anayasası döneminde kurulmalarına rağmen anayasal kuruluş olmaları 1961 ile birlikte olmuştur.

1876 AY-DeJAR

1971 Değişiklikleri

- Bakanlar kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verilmiştir. (Bu yetki 2018 de kaldırılmıştır)
- Bakanlar kuruluna vergi muafiyet ve istisnalarıyla oranlarını belirleme yetkisi verilmiştir.
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuştur. Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin kurulacağına ilişkin hüküm, 1971 değişiklikleri ile Danıştay ile ilgili olan maddeye eklenen bir fıkra ile öngörülmüş; ancak Askeri Yüksek İdare Mahkemesinden bir yüksek mahkeme olarak söz edilmemiştir. 1961 Anayasası yüksek mahkemeler başlığı altında, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay ve Uyuşmazlık Mahkemesini saymıştır. (**Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 2017 de kaldırılmıştır**)
- Üniversitelerin özerkliği zayıflatılmış TRT’nin ki ise kaldırılmıştır.
- TBMM’nin gensoru yetkisini kullanması sınırlandırılmıştır.
- Siyasi parti gurubu kavramı getirilmiş ve grup olmak için en az 10 milletvekili olmak şartı konulmuştur. Ayrıca grubu olanlara mali yardım yapılacağı hükmü kabul edilmiştir.
- “Anayasa değişikliğine şekil açısından dava açılabilir” hükmü getirilmiştir. ve mahkemeye TBMM’de grubu bulunmayan partilerin dava açamayacakları kabul edilmiştir.
- Tabii yargı yolu yerine kanuni yargı yolu getirilmiştir.

ANAYASA HUKUKU

- Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında Genel sınırlama sebepleri getirilmiştir. Bunlar;

- Genel ahlak
- Kamu düzeni
- Kamu yararı
- Genel sağlık
- Genel asayiş
- Cumhuriyet
- Milli egemenlik
- Devletin ülkenin bölünmez bütünlüğü
- Milli güvenlik kavramlarıdır.

NOT: Genel sınırlama sebepleri 2001 de kaldırılmıştır.

1973 DEĞİŞİKLİĞİ

- 1973'de Devlet güvenlik mahkemeleri kuruldu. (2004'te ise kaldırıldı)

NOT:

Anayasalar ayrıntılarına göre ikiye ayrılır.

1. Çerçeve Anayasa: Genel ilkeleri koyup bunların uygulanmasını kanunlara bırakan ayrıntısız anayasalardır. Türklerin tek çerçeve anayasası 1921 anayasasıdır.

2. Kazuistik Anayasa: Ayrıntılı ve uzun düzenlenmiş anayasalara kazuistik anayasa denir. Bu anayasalar normal bir kanunla düzenlenmesi gereken alanı bile anayasayla düzenler. Anayasal tarihimizde 1961 ve 1982 anayasası kazuistik sayılmaktadır. Kriterler:

- Madde sayısı fazlaysa (1961 – 157 madde ve 1982 Anayasası – 177 madde)

- Başlangıç bölümü gibi bölümlere yer veriyorsa (ilk kez 1961 le geldi)

- Maddeler uzun bir şekilde yazılmışsa